

SAMARALI RAHBARLIKKA XOS XISLATLARNI BO'LAJAK RAHBAR KADRLARGA O'RGATISH VA SHAKLLANTIRISH

Toshboyeva Hulkar Mirzaboy qizi,
Jizzax davlat pedagogika instituti,
Maktab menejmenti yo'nalishi 2 kurs
talabasi

Ablyakimova Refide, Jizzax davlat
pedagogika instituti Maktab
menejmenti kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada asosan samarali rahbarlikka hos fazilatlar va rahbar ish faoliyatida hodimlar bilan qay tartibda ish olib borishi shuningdek rahbar qanday imidjga ega bo'lishi to'g'risida fikr muloxazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Rahbar, samara, shaxsiylik, psixologik, fazilatlar, nutq, notiqlik san'ati, imidj, samimiy nigoh, xodimlar.

Ushbu maqola nafaqat umumiy rahbarlik haqida balki samarali rahbar qanday bo'lishi kerakligi haqida fikrlar o'rin olgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning "Tanqidiy taxlil qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik- har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak" nomli kitobida rahbar kadr qanday bo'lishi kerakligi haqida bilib olishimiz mumkin¹. Rahbar tashqi tomondan tayinlanadi tegishli vakolatlarga ega bo'ladi, sanksiyalarni qo'llash huquqiga ega. Guruhlardagi ijtimoiy ta'sir munosabatlarining m'alum bir bo'ysuninsh paytiga xos bo'lgan rasmiy xodisalar

¹ <https://daryo.uz/2017/01/31/shavkat-mirziyoyevning-tanqidiy-tahlil-qat'iy-tartib-intizom-va-shaxsiy-javobgarlik-har-bir-rahbar-faoliyatining-kundalik-qoidasi-bolishi-kerak-nomli-kitob>

rahbar orqali amalga oshiriladi. Yetakchilik bu guruh a'zolari o'rtasidagi munosabatlarni muvofiqlashtirib tashkil etuvchi shaxs-rahbar hisoblanadi. Rahbar shaxs maqsad va vazifalarni yaxshi bilishi lozim, javobgarlikdan qochmaydigan, tashkilotga yordam beradigan bo'lishi lozim ana shunday ma'suliyatlarni bo'yniga olgan rahbar samarali ish tartibini yo'lga qo'ya oladi. Shu bilan birgalikda rahbarda imidj birlamchi o'rinlarda bo'lishi kerak. Imidj rahbarning shaxsiy va kasbiy sifatlari bilan bog'liq. Dastlab siz imidj uchun ishlaysiz, so'ng imidj siz uchun ishlaydi.

➤ Mimika (yuz mushaklarining ma'noli harakatlari).

➤ Imo ishora

➤ Ovoz tembri(tovushlarning o'ziga xos sifatlari) va kuchi

➤ Kiyinish madaniyati

➤ Muomala tarzi

➤ Saramjon sarishtalilik

➤ O'ziga xos qadam tashlash singari qiziqishlar qadriyatlar kabi komponentlarni o'z ichiga oladi

Bularning barchasini samarali rahbar o'zida shakllantira olishi kerak. Albatta har bir rahbar xodimlarga namuna usuli orqali ta'sir o'tkaza olishi mumkin, bu rahbarlarning barchasidan talab qilinadigan holat tariqasida qaraladi. Rahbar shaxs libosga ham etiborli bo'lmog'i lozim. Libos insonni issiq sovuqdan himoya qilibgina qolmay uning madaniyatlik belgisi hamdir. Shu

o'rinda ish kiyim me'yorlari ancha qat'iy bo'lishi lozim. Rahbarlik imidji tashqi ko'rinishi qay tartibda bo'lishi haqida fikrlar yuritdik. Rahbar shaxs har bir xodimga yoki yonidagi insonga nisbatan samimiy nigoh orqali ta'sir eta olishi ham mumkin.

Nigoh inson aytadigan so'zlarning ta'sirchanligini 25 foizga oshiradi. Shu sababli har bir rahbar xodimlar bilan samarali muloqotni yo'lga qo'yishda nigohga ham e'tiborli bo'lishi lozim. Notiqlik-rahbarning ma'ruza qilayotganda eng kuchli ta'sir qurolidir.

Rahbar ifodali nutqning 10 qoidasiga amal qilishi lozim.

1. Mavzu mohiyatini chuqur biling
2. Xodimlarga hurmat bilan munosabatda bo'ling
3. So'zga urg'uni mantiqan to'g'ri qo'yin gapirishdan avval bir to'xtamga keling va imo-ishora mahoratiga ega bo'ling
4. Nuqtda oddiy va ravon so'zlardan foydalaning.
5. Tushinarli aniq va hamma eshitadigan ovozda gapiring .
6. Bir qolipdan siyqasi chiqqan va tilga o'rganib qolgan keraksiz so'zlarni ishlatmang .
7. Shaxsiy jozibadorlikdan foydalanmang.
8. Shevada gapirish va tillarni almashtirib ishlatishdan qoching.
9. Xodimlarni aldamang haqiqatni noto'g'ri talqin qilmang.
10. Nutqingizdagi ohangdorligi xodimlarning emotsional holatiga ta'sir qilishini unitmang.

Darhaqiqat rahbar samarali faoliyatni yo'lga qo'yishi uchun quyidagi fazilatlarga ega bo'lishi lozim.

➤ Ishbilarmonlik fazilatlarini yuqori ilmiy texnik va iqtisodiy tayyorgarlik rahbarining va davlat qonunchiligi pedagogika tashkiliy ko'nikmalar sohasidagi bilimlar bilan tavsiflanadi.

➤ Siyosiy fazilatlar uning ijtimoiy va siyosiy faoliyatida xodimlarni boshqarish va xodimlarning mafkuraviy tarbiyasiga bo'lgan e'tiborda namoyon bo'ladi.

➤ Axloqiy fazilatlar rahbarini axloq insoniylik odob axloq nuqtai nazaridan tavsiflanadi. Rahbarning shaxsiy fazilatlariga qay'iy talablar qo'yilgan. Lavozimiga qo'yiladigan talablar insonning shaxsiy munosabati va qobiliyatiga mos kelishi mumkin keyin bu faoliyat unga boshqaradigan xodimlarga tegishli. Ammo rahbar yetakchilikka intilsa va mavqe intilishga mos kelmasa bu xodimlarning o'z ishlaridan noroziligini namoyon qiladi va uning oqibatlari tanglikni keltirob chiqaradi.

Shunday qilib rahbar ma'muriy faoliyat yuqori darajadagi tuzilmalarga nisbatan bo'ysunishni va yetakchilik qilish ish jarayonini integratsiya qilish qaror qabul qilish qobiliyatini taminlaydigan shaxsiy xususiyatlarini universal to'plamiga asoslanadi. Samarali rahbar faoliyatining baholash mezonlarini tanlash oson emas eng umumiy shaklda samaradorlikning barcha mumkin bo'lgan mezonlari ikki sinfga bo'linadi. Psixologiya va psixologiya bo'lmagan. Agar u rahbarlik qilayotgan guruh guruhning samaradorligini sinab o'tirgan psixologik va psixologik bo'lmagan mezonlar bo'yicha yuqori ko'satkichlarga ega bo'lsa yetarli samarali hisoblanadi.

Rahbarlikda texnik mahoratlarga ega bo'lish qiyin emas. Qiyini- xodimlar bilan to'g'ri ishlash. Shu sababli rahbar har bir hodim bilan ishlayotganda to'g'ri qaror qabul qila olishi xodimla bilan nafaqat rahbar asosida balkim ular bilan yetakchi lider va inson sifatida ham aloqa o'rnatilishi lozim hisoblanadi. Rahbar bo'lib kursida o'tirish oson ammo o'sha kursiga munosib lider rahbar bo'lish qiyin. Xodimlar bilan faqat rahbar asosida muloqot qilgan rahbarlik tashkilotida o'sish bo'lmaydi chunki insonlar texnik robot emas sh sababli ham xodimlar bilan ishlayotgan rahbar psixologiya tarafdin ham malumotlarga ega bo'lishi eng muhimlardan sanaladi².

Umuman olganda yuqorida keltirilgan fikrlarni hozirgi maktab menejmenti yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarga o'rgatish va ularda ushbu qobiliyatlatni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Buning uchun albatta har bir insonda harakat va ma'suliyat bo'lishi kerak hech kim rahbar bo'lib tug'ulmaydi, qachonki biz o'z ustimizda ishlasak va nazariy o'qiganlarimizni amaliyotda qo'llasak bizda ham rahbar shakllanishi mumkin. "Kim aqlli? Hammadan va har kimdan o'rganadigan odam.

Kim kuchli? O'z ehtiroslarini jilovlagan kishi

Kim badavlat? O'z taqdiridan mamnun bo'lgan kishi.

Bu kimga berilgan? Hech kimga"

² Ikramov M.A., Ikramov I.Z., Xudoyberganov Q.T., Qo'chqorov A., —Zamonaviy tashkilotlarda xodimlarni boshqarishl., o'quv qo'llanma (ikkinchi qism).- Toshkent, 2004, 167 b.

Benjamin Franklin³.

Shuning uchun ham hech bir inson mukammal emas, mukammal bo'lishi uchun esa yuqoridagi fikr-mulohazalarni o'rganish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. «Boshqaruvning pedagogik-psixologik xaritasi» nomli yo'riqnoma, professor E.G'ozievning «Psixologiyaning metodologik asoslari» nomli risolasidan olindi. 56-57-betlar
2. Qurbonov Sh., Seytxalilov E. Ta'lim tizimini boshqarish. -T.: "Turon iqbol": 2006. – 592 b.
3. Itsxak Kalderon Adizey "Mukammal rahbar" Zukko kitobxon 2022. 31.
- Botirov, BF, Usmonov, J., & Ablyakimova, RI (2021). O'zbekistonda turizm xizmatlarini milliy uslublar va zamonaviy innovatsiyalar uyg'unligi asosida tashkil etish. XALQARO ILMIIY-JORIIY TADQIQOT KONFERENTSIYALARI, 53–57.
4. Ablyakimova, R. (2020). VIEW AND THEORIES ON FACTORS INFLUENCING MANAGEMENT DECISION-MAKING. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 11(1).
извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/1052.
5. Аблякимова, Р., & Alimova, Q. (2021). ТА'ЛИМДА RAQAMLI IQTISODIYOT VA KORPORATIV BOSHQARUV. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (1). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1535>
6. Аблякимова, Р., & Usmonov, A. (2021). Умумтаълим мактабни самарали бошқаришда янгича ёндошув. *Журнал Педагогика и психологии в современном*

³ Itsxak Kalderon Adizey "Mukammal rahbar" Zukko kitobxon 2022. 31.

- образовании, (2). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1537>
7. Аблякимова, Р. (2021). НОДАВЛАТ МАКТАБЛАР ВА УЛАРНИ ЎЗБЕКИСТОНДА РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (2). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1536>.
8. Аблякимова, Р. (2021). ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (2). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1527>.
9. Аблякимова, Р. (2021). О'ЗБЕКISTONDA IT SOHASINING LOKOMOTIVI. *Zamonaviy ta'limda Pedagogika Va Psixologiya Fanlari*, 1(3). Retrieved from <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4085>
10. Ablyakimova, R. I. (2022). THE ROLE OF WOMEN IN GOVERNMENT AND SOCIETY IN UZBEKISTAN. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, 2022(2), 1-9.
11. Alimova, Q. (2021). FARZAND TARBIYALASHDA OТА-ONALARNING ASOSIY XATOLARI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 1(1). извлечено от <https://art.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/594>
12. Alimova, Q. (2021). УПРАВЛЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ. *Джизакское инновационное образование*, 1(1). извлечено от <https://education.jspi.uz/index.php/education/article/view/564>
13. Alimova, Q. (2021). ZAMONAVIY MENEJER FAOLIYATI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (1). извлечено от <https://hp.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/920>

- 14.Nazarov, T. (2021). TA'LIM TIZIMIGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 1(4). извлечено от <https://phys-tech.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4423>
- 15.Alimova, Q. (2021). TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSIYA JARAYONLARINI BOSHQARISH. *Jizzax innovatsion ta'limi*, 1 (1). <https://education.jspi.uz/index.php/education/article/view/564>
- 16.Аблякимова, Р., & Alimova, Q. (2021). TA'LIMDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA KORPORATIV BOSHQARUV. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (1). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1535>
- 17.Alimova, K. O. K., Toshboyeva, K. M. K., & Ungarov, B. T. U. (2021). TODAY'S STUDENT IS TOMORROW'S LEADER. *Scientific progress*, 2(2), 308-310. <https://cyberleninka.ru/article/n/todays-student-is-tomorrows-leader>
- 18.Alimova, Q. (2021). TALABALAR TURAR JOY MUAMMOLARI VA UNING YECHIMLARI. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 1(3). извлечено от <https://phys-tech.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/3636>
- 19.Alimova, Q. (2021). PSYCHOLOGICAL PROPERTIES OF THE RICHBAR PERSON IN THE MANAGEMENT. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 1(3). извлечено от <https://hp.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/3651>
- 20.Isankulova, M., & Alimova, Q. (2021). YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRILISH MASALALARI. *Научно-просветительский журнал "Наставник"*, (1). извлечено от <https://phys-tech.jspi.uz/index.php/science/article/view/1180>

21. Botirov, S. (2022). Raqamli iktisodiyetni shakllantirish jara'ida ilmiy innovatsion faoliyatni shakllantirish. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 1(4). Извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4793>
22. Po'latova, N. (2022). OTM ILMIIY VA INNOVATSION FAOLIYATINING MAZMUN MOXIYATI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 2(5). Извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5113>
23. Nazira Po'latova, ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ КАК ФАКТОР ДУХОВНОГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ, *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 1 (2021): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari*
24. Majidov, J. (2021). SHAHSGA TIZIMLI ENDAHIIDA QADRIYATLARINING URNI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (3). Извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4325>
25. Majidov, Jasur Baxtiyarovich (2022). SOTSIAL INTELLEKT VA UNING INSON HAYOTIDAGI O'RNI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (2), 608-613.
26. Эшонкулова, Х. (2022). ИҚТИДОРЛИЛИК МУАММОСИНИНГ ПСИХОЛОГИК ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 2(7). Извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5762>
28. Маджидов, Д. Б., & Шарофиддинов, А. (2017). Социальный интеллект как совокупность способностей, обеспечивающих адаптацию личности в обществе. In *Актуальные вопросы современной психологии* (pp. 22-24).